

การขอรับบริจาคอวัยวะจากผู้เสียชีวิตสมองตาย และการดูแลครอบครัวผู้เสียชีวิต

พืงเนตร สฤษดีนรินทร์

บทนำ

มนุษย์เรามีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา ในแต่ละวันภายในร่างกายจะมีการเกิดใหม่และการตายอยู่ตลอดเวลา เช่น เซลล์ผิวหนังตาย ลอกหลุดเป็นขี้ไคล ผิวใหม่งอกมาแทนทำให้ผิวเปล่งปลั่ง เม็ดเลือดมีการตายทุก 3 เดือน และสร้างเม็ดเลือดใหม่มาทดแทนจากไขกระดูก ทำให้การบริจาคโลหิตสามารถบริจาคได้ทุก 3 เดือน โดยร่างกายจะสร้างทดแทนได้อย่างเพียงพอและยังมีสุขภาพดี อวัยวะร่างกายส่วนอื่นก็มีอายุการใช้งานที่ยาวนานไปตามอายุขัยของแต่ละคน แต่อุบัติเหตุที่คร่าชีวิตมนุษย์ก่อนถึงอายุขัยปกติโดยการกระทบกระแทกสมอง ทำให้สมองตายก่อนเวลา หยุดสั่งงาน เป็นผลให้อวัยวะต่างๆ ที่ควบคุมโดยสมองหยุดทำงานไปด้วย ถึงแม้ว่าแพทย์จะใช้เครื่องช่วยหายใจและยากระตุ้นการเต้นของหัวใจเพื่อให้เลือดและออกซิเจนยังคงหล่อเลี้ยงอวัยวะต่างๆ ไปได้ ในระหว่างนั้นอวัยวะต่างๆ ก็ยังคงทำงานได้ต่อไปอีกระยะหนึ่ง แต่ก็เป็นไปได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น ท้ายที่สุดแล้ว หัวใจก็จะหยุดเต้นไปเองเพราะไม่มีคำสั่งจากสมอง และส่งผลให้อวัยวะต่างๆ ไม่สามารถทำงานได้ต่อไป อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลานี้อวัยวะร่างกายที่ยังไม่ถึงอายุขัยจะเป็นประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ที่เป็นโรคระยะสุดท้าย สามารถนำไปปลูกถ่ายให้กับบุคคลอื่นที่มีอวัยวะเสื่อมก่อนอายุขัยจากโรคภัยหรือภาวะโรคบางประการ ซึ่งจะต้องเสียชีวิตหากไม่ได้

รับอวัยวะใหม่มาทดแทน แต่หากได้รับอวัยวะจากผู้เสียชีวิตสมองตายจากอุบัติเหตุมาปลูกถ่ายแทนก็จะสามารถช่วยชีวิตผู้ป่วยนั้นๆ ได้

ในปัจจุบันมีผู้ป่วยในระยะสุดท้ายอยู่เป็นจำนวนมากที่ทุกข์ทรมานจากการที่อวัยวะสำคัญ เช่น หัวใจ ตับ ไต กระดูกแก้วตา ไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ วิธีการรักษาทางการแพทย์ที่ดีที่สุดสำหรับผู้ป่วยเหล่านี้คือ การปลูกถ่ายอวัยวะใหม่ ซึ่งอาจได้มาจากการบริจาคของผู้มีร่างกายแข็งแรงดี หรือด้วยอวัยวะของผู้มีจิตศรัทธาซึ่งได้แสดงเจตนารมณ์ในการบริจาคอวัยวะเมื่อเสียชีวิต หรือได้จากญาติผู้เสียชีวิตสมองตายที่มีความประสงค์จะบริจาคอวัยวะของผู้เสียชีวิตสมองตายเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยรายอื่นที่ต้องการอวัยวะเพื่อการปลูกถ่าย ซึ่งจะช่วยให้ผู้ป่วยในระยะสุดท้ายมีชีวิตอยู่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคมต่อไป สำหรับอวัยวะที่บริจาคเมื่อเสียชีวิตหรือที่ผู้เสียชีวิตสมองตายได้อุทิศอวัยวะเป็นทานนั้น ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย จะเป็นองค์กรกลางในการประสานงาน โดยการนำอวัยวะที่ได้รับบริจาคไปใช้ต่อชีวิตผู้ป่วยอย่างเป็นธรรมและเสมอภาคที่สุด ซึ่งอวัยวะที่สามารถนำไปใช้ปลูกถ่ายได้แก่ หัวใจ ปอด ตับ ไต ตับอ่อน กระดูกแก้วตา เส้นเลือด และไขกระดูก

อย่างไรก็ตาม การขอรับบริจาคอวัยวะจากผู้เสียชีวิตสมองตายเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เป็นความลำบากใจของผู้ประสานงาน โดยเฉพาะในช่วงขณะของความโศกเศร้าจากการสูญเสียครั้งยิ่ง

ใหญ่ของครอบครัว เสมือนเป็นความไม่เหมาะสม ไม่ถูกกาลเทศะ ของผู้เป็นแพทย์ที่จะมาขออวัยวะ ร่างกายซึ่งเป็นของรักของหวงของคนเราทุกคน แต่เมื่อคำนึงถึงประโยชน์ของอวัยวะที่ต้องเสื่อมสลายไปตามการสิ้นอายุขัยก่อนวัยอันควร ทำให้ทีมประสานขอบริจาคอวัยวะมีความตั้งใจและความพยายามที่จะสื่อสารกับครอบครัวให้เข้าใจถึงประโยชน์และบุญกุศลที่ครอบครัวและผู้เสียชีวิตสมองตายมีโอกาสมากกว่าคนอื่น ถึงแม้ว่าความสูญเสียกะทันหันเป็นเรื่องของการหมดบุญที่จะต่อชีวิต แต่สมาชิกครอบครัวก็อาจช่วยสงเคราะห์ให้ผู้เสียชีวิตสมองตายได้อนุโมทนากับการบริจาคอวัยวะเป็นทาน เป็นการบริจาคทานที่ทำให้ยากลำบากแต่มีประโยชน์มากในการต่ออายุให้กับผู้ป่วยอื่น ความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องการบริจาคทานว่าเป็นมงคลสูงสุดข้อหนึ่งในมงคล 38 ข้อ บุญกุศลนั้นก็อาจช่วยบรรเทาความโศกเศร้าของครอบครัวลงได้เมื่อระลึกถึงคุณงามความดีที่ได้ต่อชีวิตให้ผู้รับอวัยวะและครอบครัวอีกหลายๆ คน และเมื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลหรือจตุรุปบอกล่าวดวงวิญญาณผู้ตายให้รับรู้ถึงบุญกุศลจากการบริจาคอวัยวะของผู้ตายจะเป็นพลวปัจจัยให้ผู้ตายไปสู่สุคติภพอย่างแน่นอน

**ขั้นตอนการขอรับบริจาคอวัยวะเพื่อ
การปลูกถ่าย** โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์
อุบลราชธานี

เมื่อแพทย์หรือพยาบาลผู้ให้การดูแลผู้

ป่วยหนักเห็นว่าผู้ป่วยอยู่ในภาวะสมองตายและอยู่ในเกณฑ์ที่อาจเป็นผู้บริจาคอวัยวะได้ จะแจ้งไปที่ศูนย์รับบริจาคอวัยวะของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี หรือพยาบาลผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะ เพื่อทำการประเมินในเบื้องต้นว่าผู้ป่วยสามารถบริจาคอวัยวะได้หรือไม่

ในกรณีที่อาจเป็นผู้บริจาคอวัยวะได้ พยาบาลผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะจะแจ้งแพทย์เจ้าของไข้เพื่อขออนุญาตให้ผู้ป่วยนั้นๆ เป็นผู้บริจาคอวัยวะ เมื่อแพทย์เจ้าของไข้อนุญาตจึงแจ้งแพทย์ศัลยกรรมประสาทหรือแพทย์อายุรกรรมประสาท เพื่อทำการตรวจวินิจฉัยภาวะสมองตาย รวมทั้งประสานงานกับห้องผู้ป่วยหนักศัลยกรรม เพื่อให้การดูแลผู้ป่วยให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม รวมทั้งการตรวจทางห้องปฏิบัติการและการตรวจวินิจฉัยทางการแพทย์อื่นๆ เพิ่มเติม

จากนั้น แพทย์เจ้าของไข้ร่วมกับทีมแพทย์และพยาบาลผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะจะเข้าพบและพูดคุยกับญาติเพื่อขอรับบริจาคอวัยวะ โดยทำหน้าที่สื่อสารให้ครอบครัวได้เข้าใจภาวะสมองตาย และทางเลือกที่จะบริจาคอวัยวะให้เป็นทานแก่ผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่ต้องการอวัยวะไปช่วยเหลือให้มีชีวิตเช่นปกติต่อไปอีกระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งหากครอบครัวไม่เลือกการบริจาคอวัยวะให้เป็นทานอวัยวะต่างๆ ก็จะหมดอายุและเนาเปื้อนศพฝังไปตามธรรมชาติ ในขณะที่รอญาติผู้เสียชีวิตตัดสินใจ พยาบาลผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะจะแจ้งศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย ให้ทราบ

และแจ้งทีมผ่าตัดนำอวัยวะออกให้ทราบล่วงหน้าด้วย

เมื่อญาติผู้เสียชีวิตยินยอมบริจาคอวัยวะ พยาบาลผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะจะจัดให้ญาติเซ็นยินยอมบริจาคอวัยวะ จากนั้นแจ้งทีมผ่าตัดนำอวัยวะออกทราบอีกครั้งเพื่อกำหนดเวลาในการผ่าตัด กรณีทีมผ่าตัดมาจากโรงพยาบาลอื่น จะต้องประสานงานเพื่อกำหนดเวลาทำการผ่าตัดให้เรียบร้อย

หลังการผ่าตัดเอาอวัยวะออก พยาบาลผู้ประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะต้องติดตามดูแล และให้ความช่วยเหลือญาติผู้บริจาคอวัยวะในเรื่องการจัดการศพ เช่น โลงศพ รถนำส่งศพ ดอกไม้ เคารพศพ เป็นต้น รวมทั้งการประสานงานกับศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในเรื่องค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการจัดการพิธีศพผู้เสียชีวิตที่บริจาคอวัยวะ

สำหรับผู้ที่สามารถบริจาคอวัยวะได้นั้น มีข้อกำหนด ดังนี้ 1) ผู้บริจาคอวัยวะต้องมีอายุไม่เกิน 60 ปี 2) เสียชีวิตจากภาวะสมองตายด้วยสาเหตุต่างๆ 3) ปราศจากโรคติดเชื้อและโรคมะเร็ง 4) ไม่เป็นโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน โรคหัวใจ โรคไต ความดันโลหิตสูง โรคตับ และไม่เสพติดสุรา 5) อวัยวะที่จะนำไปปลูกถ่ายต้องยังทำงานได้ดี 6) ปราศจากเชื้อที่ถ่ายทอดทางการปลูกถ่ายอวัยวะ เช่น ไวรัสตับอักเสบบ หรือไวรัสเอดส์

รูปแบบการขอบริจาคอวัยวะของศูนย์รับบริจาคอวัยวะ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์

รูปแบบการขอบริจาคอวัยวะของทีมประสานการขอบริจาคอวัยวะของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ มีผลการปฏิบัติงานพอจะเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ที่สนใจและเห็นประโยชน์ที่จะทำการขอบริจาคอวัยวะให้แพร่หลายขึ้น ภายใต้ความถูกต้อง ติงาม ทั้งด้านศีลธรรม คุณธรรม น้ำใจ และถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ด้วยความเสียสละอย่างเต็มใจและภาคภูมิใจของครอบครัวผู้เสียชีวิต โดยแบ่งขั้นตอนในการเจรจาเพื่อขอรับบริจาคอวัยวะได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อนพบครอบครัวผู้ป่วย ระยะเข้าพบและเจรจา และระยะการดูแลครอบครัวผู้ป่วยที่บริจาคอวัยวะ ดังนี้

1.ระยะก่อนพบครอบครัวผู้ป่วย ก่อนการเข้าพบครอบครัวผู้ป่วย ทีมประสานการขอรับบริจาคอวัยวะต้องปรับอารมณ์ตนเอง เพื่อเตรียมรับปฏิกริยาต่อการสูญเสียของสมาชิกครอบครัว ซึ่งอาจมีภาวะมินชา ซ็อก คร่ำครวญ กรีดร้อง ขาดสติ ปฏิเสธความจริง โกรธหมอ/พยาบาล โกรธตัวเอง โกรธสมาชิกในครอบครัว มีความรู้สึกต่อรองว่ามีโอกาสหายไหมถ้าดูแลให้ดีกว่านี้ หรืออาจอยู่ในภาวะโศกเศร้า ซึมเศร้า แต่ในบางครั้งก็อาจพบว่าครอบครัวสามารถทำใจยอมรับการสูญเสียได้ ซึ่งความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปฏิกริยาของการสูญเสียจะช่วยให้แพทย์และทีมประสานรับมือกับสถานการณ์ได้ด้วยดี

เมื่อปรับอารมณ์เตรียมใจแล้วควรมีการพูดคุยสื่อสารกันในสมาชิกทีมถึงลำดับการพูด คำพูดและกิริยาท่าทางที่เหมาะสม สัมผัสที่มีความอ่อนโยน เห็นอกเห็นใจ การแสดงความจริงใจ เข้าใจในความทุกข์ของครอบครัว แล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนการขอรับบริจาคอวัยวะ ซึ่งต้องสังเกตและมีความไวต่อความรู้สึกของสมาชิกครอบครัว ใช้ไหวพริบปฏิภาณในการลดความรู้สึกผิด ลดความรู้สึกโทษตัวเอง โทษแพทย์พยาบาล นอกจากนั้นควรชี้ให้เห็นว่าผู้ป่วยและครอบครัวอาจมีโอกาสทำบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ด้วยการบริจาคอวัยวะให้กับผู้ป่วยอื่นที่ยังทุกข์ทรมานกับภาวะโรคและความเจ็บป่วยถึงแม้ว่าจะเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด ไม่มีใครตั้งใจ ไม่มีใครอยากให้เกิดขึ้นครั้งนี้ จนทำให้ครอบครัวต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักไป

สำหรับบุคลิกลักษณะผู้นำทีม ควรมีบุคลิกนุ่มนวล อ่อนโยน วาจาสุภาพ น้ำเสียงนุ่มนวลไพเราะ มีความเห็นอกเห็นใจครอบครัวผู้เสียชีวิต มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ใจเย็น อดทน และรู้ข้อมูลเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและสภาพครอบครัว เพื่อนำมาใช้ประกอบการขอรับบริจาคอวัยวะ

ข้อมูลสำคัญที่ทีมขอรับบริจาคควรทราบให้มากที่สุดได้แก่ 1) การเจ็บป่วยของผู้ป่วยสมองตาย 2) ข้อมูลส่วนตัว เช่น ข้อมูลส่วนบุคคล ภูมิลำเนา อาชีพ/รายได้ เศรษฐฐานะ 3) สภาพแวดล้อมและลักษณะการเกิดอุบัติเหตุ บาดแผลต่างๆ ที่อวัยวะสำคัญ การดำเนินโรคและสภาวะของผู้ป่วยขณะนั้นๆ 4) สภาพครอบครัวของผู้ป่วยและความเป็นไป 5) นอกจากนั้นควรทำความเข้าใจ

เข้าใจเกี่ยวกับสมาชิกครอบครัว บุตร บิดามารดา บุคคลสำคัญในชีวิตของผู้ตายและครอบครัว

2. ระยะเข้าพบและเจรจากับครอบครัวผู้ป่วย ทีมเจรจากับครอบครัวควรประกอบด้วยแพทย์ผู้นำทีม แพทย์ผู้ดูแล/แพทย์ระบบประสาท พยาบาลประจำตึกที่ดูแลผู้ป่วย และพยาบาลผู้ประสานงานการขอรับบริจาค เป็นอย่างน้อย สำหรับสถานที่ในการพูดคุยควรมีความเป็นส่วนตัว กว้างขวางเพียงพอกับจำนวนผู้เข้าร่วม จัดลำดับการนั่งที่เหมาะสมและตามลำดับความสำคัญของทั้งครอบครัวผู้ป่วยและทีมเจรจา ถ้าเป็นไปได้ควรใช้ภาษาพูดเดียวกันกับครอบครัวผู้ป่วย

แนวทางในการพูดคุยนั้นประกอบไปด้วยข้อมูลทั้งด้านความเจ็บป่วย สภาวะของผู้ป่วยในปัจจุบัน ภาวะสมองตาย การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริจาคอวัยวะและประโยชน์ที่จะเกิดต่อผู้ป่วยอื่นที่รอคอยอวัยวะ สิทธิในการตัดสินใจของสมาชิกครอบครัวและช่วงเวลา สิทธิและความช่วยเหลือที่ครอบครัวจะได้รับทั้งกรณีที่ได้ตัดสินใจบริจาคอวัยวะหรือปฏิเสธ ในขณะที่เดียวกัน ต้องประเมินสภาวะจิตใจของสมาชิกครอบครัว ร่วมกับการประคับประคองทางด้านจิตใจ การเปิดโอกาสให้สมาชิกครอบครัวได้พูดคุย/ซักถาม และการเน้นช่วงเวลาที่สำคัญที่ต้องตัดสินใจในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ถ้าเลยเวลาแล้วอวัยวะนั้นจะไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ การตัดสินใจบริจาคภายหลังช่วงเวลานั้นก็ไม่สามารถรับไว้หรือดำเนินการใดๆ ได้

นอกจากนี้แล้ว ประเด็นสำคัญอื่นๆ ที่ต้องระลึกถึงและเป็นองค์ประกอบที่ควรสอดแทรกใน

การพูดคุยก่อนที่จะเปิดโอกาสให้ครอบครัวได้ตัดสินใจ ได้แก่

- ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการบริจาคอวัยวะ รวมทั้งความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อการบริจาคอวัยวะ

- ความคิดเห็น/ความรู้สึกต่อการบริจาคอวัยวะของผู้ป่วยสมองตาย และความตั้งใจบริจาคอวัยวะหรือความคิดเห็นอื่น

- ความปรารถนาส่วนตัวของผู้ตายเกี่ยวกับการทำบุญ ความตั้งใจทำบุญของผู้ตายทางวาจา/เจตนาดั้งเดิม โดยเฉพาะการบริจาคอวัยวะตั้งแต่เมื่อยังมีชีวิต

- โอกาสทำบุญครั้งสุดท้ายที่ผู้ตายอยากทำ แต่ต้องมาเสียชีวิตก่อน

- บอกถึงคุณความดีของการบริจาคอวัยวะ ประโยชน์และความสุขที่เกิดแก่ผู้รับการปลูกถ่ายอวัยวะนั้นๆ เป็นอย่างไร

ในท้ายที่สุดแล้ว ทีมเจรจาต้องเปิดโอกาสและเวลาให้ครอบครัวได้ปรึกษาและตัดสินใจร่วมกัน ภายใต้ข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานะของผู้ป่วยสมองตาย ซึ่งจะช่วยลดโอกาสการเกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกครอบครัวในภายหลังได้อีกด้วย ทั้งนี้ ไม่ว่าจะการตัดสินใจของครอบครัวจะเป็นอย่างไร ทีมงานก็ต้องเตรียมตัวเตรียมใจพร้อมที่จะรับสิ่งที่จะเกิดขึ้น และต้องตอบสนองต่อการตัดสินใจนั้นด้วยดีและด้วยความเคารพ

ในกรณีที่ครอบครัวยินดีบริจาคอวัยวะ ผู้นำการเจรจาหรือผู้ประสานงานควรกล่าวขอบคุณ ย้ำถึงคุณความดีที่จะเกิดขึ้นตามมา และ

ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ

“ขอขอบคุณที่ครอบครัวตกลงบริจาคอวัยวะ เป็นคุณความดีสูงสุดที่มนุษย์คนหนึ่งได้เมตตาและบริจาคเป็นทานแก่บุคคลอื่น สำหรับผู้รับบริจาคที่ต้องทนทุกข์ทรมานหรืออาจต้องเสียชีวิตหากไม่ได้รับอวัยวะไปต่อชีวิต เสมือนได้ชีวิตใหม่จากความกรุณาของครอบครัวผู้บริจาค โรงพยาบาลจะดำเนินการเรื่องสิทธิต่างๆ ให้เรียบร้อย ญาติสะดวกรับศพทำพิธีทางศาสนาอย่างไรก็ขอให้แจ้งทีมประสานฯ เรายินดีอำนวยความสะดวกแก่ครอบครัว ขอขอบคุณค่ะ”

สำหรับครอบครัวที่ไม่ยินดีบริจาคอวัยวะ ทีมงานก็ต้องกล่าวขอบคุณสมาชิกครอบครัวทุกคนที่สละเวลานั่งฟังและเข้าร่วมการพูดคุย ช่วยลดความรู้สึกในทางไม่ดีที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิเสธ รวมทั้งการเปิดโอกาสเพื่อสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น

“ขอขอบคุณที่ครอบครัวได้มาร่วมรับฟังข้อมูลและโอกาสทำบุญครั้งสุดท้าย แม้จะไม่ต้องการบริจาคอวัยวะ หมอและทีมงานยังดูแลผู้เสียชีวิตสมองตายเต็มที่เราที่อายุขัยมีอยู่และยินดีให้ความช่วยเหลือครอบครัวเหมือนเดิม ไม่มีความโกรธเคืองใดๆ และไม่ใช้ความผิดที่ครอบครัวไม่ประสงค์บริจาค หากครอบครัวเข้าใจเรื่องการบริจาคทีมงานก็ดีใจและขอขอบคุณอีกครั้งสำหรับความร่วมมือในการมาพบทีมงาน หากเกิดเปลี่ยนใจ เห็นประโยชน์ในการบริจาคอวัยวะ และประสงค์จะบริจาคทีมงานก็ยินดี ขอให้แจ้งทีมงานได้ตลอดเวลาทราบเท่าที่อวัยวะต่างๆ ยังเกิด

ประโยชน์ต่อผู้ป่วยอื่นได้ ขอขอบคุณค่ะ”

ในการขอบริจาคอวัยวะ โดยเฉพาะที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ มีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเข้าพบครอบครัวและญาติเพื่อขอรับบริจาคอวัยวะซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการปฏิเสธที่จะบริจาคอวัยวะ ดังนี้

- บุคคลสำคัญของผู้เสียชีวิตไม่ได้มาอยู่ด้วยขณะทำการขอรับบริจาค
- ครอบครัวไม่ต้องการให้แต่ต้องรบกวนผู้เสียชีวิต
- ครอบครัวเกรงกระทบความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุในครอบครัว
- ครอบครัวทำใจไม่ได้ที่จะบริจาคอวัยวะ
- ครอบครัวไม่ประสงค์จะบริจาคอวัยวะ

3. ระยะเวลาดูแลครอบครัวผู้ป่วยที่บริจาคอวัยวะ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ พญ.วันเพ็ญ บุญประกอบ ได้เขียนถึงการตายอย่างฉับพลันว่า นำความโศกเศร้าและกระทบกระเทือนใจอย่างมากได้เสมอ พร้อมทั้งความตกใจ การยอมรับไม่ได้ และปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นอาจรุนแรงกว่าธรรมดา ในระยะแรกที่รับรู้ว่ามีชีวิตตายไม่ว่าจากสาเหตุใดก็ตาม ความรู้สึกมึนชา (numbness) ความรู้สึกที่ยอมรับไม่ได้ตามความเป็นจริง พบได้เป็นปกติรวมทั้งปฏิกิริยาเศร้าเสียใจอย่างมากจนควบคุมตนเองไม่ได้ก็จะพบได้เสมอ ผู้อยู่หลังที่ประสบความโศกเศร้า เสียใจ อาจรู้สึกผิด รู้สึกโทษตัวเอง รู้สึกว่ายังไม่ได้ทำอะไรที่เป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ตายเท่าที่ควร ซึ่งอาจทำให้มีความเศร้ารุนแรงได้ โดย

ทั่วไปแล้วจะพบอาการซึมเศร้าในเวลา 1-2 สัปดาห์ ภายหลังจากสูญเสียของบุคคลผู้เป็นที่รัก และหายไปได้เองโดยไม่ต้องรักษาภายในเวลา 6-8 สัปดาห์ การดูแลครอบครัวผู้เสียชีวิตสมองตาย มีเป้าหมายคือ ให้ความเห็นอกเห็นใจครอบครัวที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ช่วยให้ความโศกเศร้าบรรเทาลงได้ เป็นการช่วยให้ครอบครัวปรับตัวกับการสูญเสียและป้องกันโรคซึมเศร้า นอกจากการให้ความเห็นใจ เข้าใจความรู้สึกของสมาชิกในครอบครัวแล้ว การเน้นที่การบริจาคอวัยวะจะช่วยให้ครอบครัวรู้สึกว่าได้ทำกุศลให้ผู้เสียชีวิตเป็นครั้งสุดท้าย นำความความภาคภูมิใจมาสู่ครอบครัว และเมื่อดวงวิญญาณผู้บริจาคอวัยวะทราบถึงกุศลเจตนาของครอบครัวคงมีจิตร่วมอนุโมทนาในมหากุศลครั้งนี้และไปสู่สุคติด้วยอำนาจมหากุศลในครั้งนี้เป็นอย่างแน่นอน

ระยะนี้ นอกจากการที่ครอบครัวต้องการความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และความช่วยเหลือทางด้านความรู้สึกจิตใจ (psychological support) อย่างมากจากแพทย์และเจ้าหน้าที่แล้ว การให้คำแนะนำและการช่วยเหลือบางอย่าง เช่น การจัดการเรื่องศพ การเคลื่อนย้ายศพ การติดตามญาติหรือคนรู้จัก และบางครั้งเกี่ยวกับการทำพิธีศพทางศาสนา เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรกระทำ โดยเฉพาะในรายที่เกิดความรู้สึกสับสนในขณะนั้นและความต้องการความช่วยเหลือในช่วงเวลานั้น

ในวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทย การจัดงานศพเป็นสิ่งที่ช่วยด้านความรู้สึกของผู้อยู่เบื้องหลังได้มาก การทำบุญสวดมนต์ให้กับผู้ตาย

เป็นการแสดงความกตัญญู วันเวลาที่ผ่านไปเกี่ยวกับกิจกรรมการทำบุญอุทิศส่วนกุศล และการมีพิธีเป็นระยะ เช่น 7 วัน 50 วัน 100 วัน ครบรอบปี หรือมีการปฏิบัติอยู่เรื่อยๆ นั้น ช่วยในกระบวนการยอมรับและคลายความโศกเศร้าได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นการระลึกถึงในทางที่ดีและทำให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้รู้สึกว่าได้ปฏิบัติสิ่งที่ดีงามให้ผู้ที่จากไปได้ตลอดเวลา และเป็นการช่วยความรู้สึกผิด (guilt) ที่อาจมีอยู่ นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มความรู้สึกภูมิใจในการปฏิบัติของตนในฐานะญาติพี่น้องที่ดีได้ สังคมที่มีการช่วยเหลือกัน แสดงความเห็นอกเห็นใจ และไปมาหาสู่ ปรับทุกข์กัน จะช่วยผู้ที่สูญเสียในระยะแรกๆ ได้อย่างมาก

ทีมประสานงานการรับบริจาคอวัยวะ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ได้เล็งเห็นความโศกเศร้าจากการสูญเสียของครอบครัวผู้ป่วยสมองตาย และมองเห็นว่าการเปิดโอกาสให้ครอบครัวได้ทำบุญร่วมกับผู้เสียชีวิตในระยะสุดท้ายนี้จะเป็นการช่วยให้หายเศร้าโศกจากการสูญเสียได้บรรเทาลงได้ ประกอบกับการช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายในภาวะวิกฤติ ค่าขนส่งศพ ตลอดจนค่าโลงศพ เป็นการเปิดโอกาสให้ครอบครัวมีทางเลือกในการสร้างกุศลและแบ่งเบาภาระครอบครัวได้บ้างไม่มากนักน้อย โดยเป้าหมายสำคัญ คือ ไม่ว่าครอบครัวผู้เสียชีวิตสมองตายจะบริจาคอวัยวะหรือไม่ก็ตาม ทีมงานก็ยังดูแลผู้ป่วยและครอบครัวเป็นอย่างดี หากมีข้อสงสัยหรือต้องการความช่วยเหลือ ทีมงานจะให้ความช่วยเหลืออย่างดีที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ ในกรณีที่ครอบครัวยินดีบริจาค

อวัยวะ ทีมงานได้มีแนวทางการให้การดูแลช่วยเหลือสำหรับครอบครัวผู้เสียชีวิตสมองตายที่บริจาคอวัยวะ ดังนี้

-ประสานงานสิทธิบัตรเพื่อการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล

-การจัดการโลงศพ รถขนส่งศพ จัดหาดอกไม้เครื่องศพ และความช่วยเหลือในพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศล

-ติดต่อประสานงานขอใบชันสูตรศพ/ใบมรณะบัตร

-ขอเกียรติบัตรจากสภาอากาศไทยมอบให้ครอบครัว เพื่อเชิดชูความดีของผู้บริจาคอวัยวะ

-ขอพระราชทานเพลิงศพ/ดินฝังศพ หากครอบครัวประสงค์ขอรับพระราชทานเพลิงศพ ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภาอากาศไทย จะดำเนินการขอพระราชทานเพลิงศพให้เพื่อเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูลของผู้บริจาคอวัยวะตามความต้องการของครอบครัวผู้บริจาค

-ติดต่อขอเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ของสภาอากาศไทยแก่ทายาทผู้บริจาคอวัยวะ 1 คน

สรุป

จากประสบการณ์ในการขอรับบริจาคอวัยวะจากครอบครัวผู้ป่วยสมองตายที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี มีประเด็นสำคัญที่ได้สังเกตว่าน่าจะมีส่วนช่วยให้การขอรับบริจาคประสบผลสำเร็จ รวมทั้งช่วยประคับประคองด้านจิตใจสำหรับครอบครัว ดังนี้

1. ภูมิลำเนาของครอบครัวผู้ป่วยสมอง

ตายเกี่ยวข้องกับสมาชิกของทีมเจรจา เช่น จังหวัดเดียวกัน

2. การใช้ภาษาเดียวกับครอบครัวผู้ป่วยสมองตาย เช่น ภาษาท้องถิ่นอีสาน ภาษาเขมร

3. ความซื่อตรงของการรับบริจาคมีผลต่อความเชื่อถือและการบริจาค โดยยึดหลักการที่ว่า “ให้แค่ไหนรับแค่นั้น ไม่ให้ก็ไม่ล่วงละเมิด” รวมทั้งการปิดท้ายด้วยการแสดงความรู้สึกขอบคุณที่รับฟัง และไม่ทอดทิ้งแม้ว่าครอบครัวจะเลือกที่จะไม่บริจาค ทีมงานก็เคารพในการตัดสินใจ ทีมแพทย์และพยาบาลจะไม่ตำหนิหรือทอดทิ้ง และจะยังให้การดูแลตามปกติ

4. การสื่อสารที่ดีกับบุคคลสำคัญของครอบครัวและบุคคลสำคัญของผู้ป่วยสมองตาย

5. การที่ผู้ป่วยสมองตายเคยได้พูดไว้ว่าจะอุทิศร่างกายให้มูลนิธิการกุศล อยากบวช อยากทำบุญให้พ่อแม่

6. การที่ครอบครัวเคยได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการบริจาคอวัยวะมาก่อน หรือ ครอบครัวเข้าใจเรื่องการบริจาคอวัยวะอยู่บ้าง

7. การแจ้งให้ครอบครัวทราบว่าหัวใจจะหยุดทำงานในระยะเวลาอันสั้น และเป็นเวลาที่ครอบครัวจะใช้พิจารณาตัดสินใจบริจาค ถ้าผ่าน

เลยเวลานั้นไปแล้วอวัยวะจะใช้ไม่ได้เพราะหมดอายุขัย ซึ่งการนำอวัยวะไปใช้ปลูกถ่ายจะไม่สามารถทำได้แล้ว

8. ความร่วมมือกันระหว่างแพทย์ผู้รักษาพยาบาลผู้ดูแล และแพทย์ผู้ดูแลครอบครัว ในการประคับประคองด้านจิตใจ เพื่อช่วยลดภาวะโศกเศร้าหลังการตาย ลดความรู้สึกผิด ลดการโทษตัวเอง และเน้นบุญกุศลยิ่งใหญ่ในการช่วยชีวิตผู้ป่วยอื่นอีกหลายคนที่ได้รับอวัยวะที่บริจาค ความภาคภูมิใจและเกียรติแก่วงศ์ตระกูล

9. สำหรับกรณีผู้เสียชีวิตเป็นเด็กหรือวัยรุ่น หรือครอบครัวที่มีลูกเล็กๆ ซึ่งหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต การได้รับความช่วยเหลือจากทีมงานและการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างทีมงานกับครอบครัวที่ดีจะช่วยให้ครอบครัวเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ มีคนเข้าใจ เห็นใจ และให้ความช่วยเหลือ

10. ความเอื้ออาทรเกื้อหนุนด้านสวัสดิการ รักษาพยาบาล การดูแลหลังการเสียชีวิต และการสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจและเป็นเกียรติในพิธีพระราชทานเพลิงศพ

11. แม้การขอรับบริจาคตลอดหลายอวัยวะจะยากกว่าขออวัยวะเดียว แต่ก็ควรพูดและแสดงหลักฐานถึงประโยชน์ต่อผู้ป่วยที่รอคอยอวัยวะเพื่อปลูกถ่ายมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

1. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทโร จันทร์). มงคลกถา 38 ฉบับ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันท์ตเถโร). กรุงเทพฯ: มูลนิธิวัดนรนาถสุนทริการาม; 2542.
2. พิงเนตร สฤชดีนิรันดร์. ความดีไม่สิ้นสูญ การบริจาคอวัยวะเมื่อวาระชีพสลาย. สรรพสิทธิสัมพันธ์. 2544;5:3.
3. วัฒนเพ็ญ บุญประกอบ. ภาวะเร่งด่วนในจิตเวชเด็กและวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์; 2543.
4. วิศิษฐ์ ฐิตวัฒน์. สาระนั้นรู้เกี่ยวกับการบริจาคอวัยวะ. ใน: ธรรมะเตือนใจ ไว้อาลัยเนื่องในการจากไป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย; 2544. หน้า 25-34.
5. ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย. ความดีไม่สิ้นสุดคือการอุทิศอวัยวะเมื่อยามสิ้นสูญ [แผ่นพับ]. กรุงเทพฯ: ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย; [ม.ป.ป.].
6. ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย. คู่มือการประสานงานการปลูกถ่ายอวัยวะ. กรุงเทพฯ: ศูนย์ฯ; 2543.
7. ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย. ผลการดำเนินงานของศูนย์รับบริจาค สภากาชาดไทยปี 2545. กรุงเทพฯ: ศูนย์ฯ; 2545.
8. สมภพ เรื่องตระกูล. อาการของโรคซึมเศร้า. ใน: โรคซึมเศร้าและการฆ่าตัวตาย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์; 2543. หน้า 4-11.